

A to Polska właśnie...

**PRZEWODNIK DO ĆWICZEŃ Z GEOGRAFII TURYSTYCZNEJ
I KRAJOZNAWSTWA**

Łódź 2006

**PRZEWODNIK DO ĆWICZEŃ Z GEOGRAFII TURYSTYCZNEJ
I KRAJOZNAWSTWA**

ŁÓDŹ 2006

Recenzent
Prof. dr hab. Jerzy Wyrzykowski

Skład i redakcja
Anna Araszkiewicz

Opracowanie graficzne
Anna Wosiak

Okładka
Barbara Grzejszczak

ISBN 83-918688-3-4

© M. Dobroniak, J. Kowalczyk-Anioł, M. Lawin, J. Mokras-Grabowska, A. Prączko,
M. Rochmińska, P. Rzeńca, A. Siejkowska, A. Stasiak, 2006

Wydawnictwo
WSTH w Łodzi

ADRES WYDAWNICTWA

Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Łodzi
ul. Senatorska 11, 93-192 Łódź
tel./fax (42) 640 20 69
e-mail: wsth@wsth.edu.pl

Druk: Triada
91-340 Łódź, ul. Limanowskiego 147/149

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
1. Miasta i miasteczka (<i>Piotr Rzeńca</i>)	7
2. Uzdrowiska (<i>Małgorzata Dobroniak, Agnieszka Siejkowska</i>)	27
3. Sanktuaria i ośrodki pielgrzymkowe (<i>Agnieszka Siejkowska, Andrzej Stasiak</i>)	41
4. Zamki, pałace i dwory (<i>Joanna Kowalczyk-Anioł</i>)	59
5. Zabytki techniki i przemysłu (<i>Andrzej Stasiak</i>)	77
6. Muzea (<i>Andrzej Stasiak</i>)	93
7. Obiekty historyczno-wojskowe (<i>Marek Lawin, Andrzej Stasiak</i>)	109
8. Mniejszości narodowe i religijne (<i>Justyna Mokras-Grabowska</i>)	127
9. Kultura ludowa (<i>Justyna Mokras-Grabowska</i>)	143
10. Baśnie i legendy (<i>Piotr Rzeńca</i>)	159
11. Kuchnia polska (<i>Małgorzata Rochmińska, Anna Prączko</i>)	171
Aneks (<i>Andrzej Stasiak</i>)	185

6. MUZEA

„Muzeum jest jednostką organizacyjną, nie nastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwienie kontaktu ze zbiorami [...]” (Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r., 1997).

Sam termin „muzeum” wywodzi się z języka greckiego i pochodzi od słowa muza. Dziewięć muz (córek Zeusa i bogini pamięci Mnemozyny) było opiekunkami sztuk wyzwolonych¹. Starożytni Grecy wznosili ku ich czci świątynie zwane muzejonami. Były to swoiste instytucje poświęcone literaturze, historii, muzyce, matematyce, astronomii i medycynie. W muzejonach uczeni mieli zapewniony byt i miejsce pracy, prowadzili między sobą dyskusje, nauczali swoich uczniów. Instytucje zajmujące się gromadzeniem cennych przedmiotów (czyli pełniące funkcje muzeów w dzisiejszym rozumieniu) nosiły inne nazwy: *tezauros* (skarbiec w świątyniach), *gliptoteka* (zbiór rzeźb), *daktylioteka* (zbiór kamei i gemm) czy *pinakoteka* (zbiór obrazów).

Kolekcjonowanie dzieł sztuki i kosztowności, jakkolwiek popularne w starożytnym Egipcie, Grecji i Rzymie, na większą skalę rozwinęło się dopiero w średniowiecznej Europie. Ta tzw. tezauryzacja objęła dwie grupy ośrodków: kościoły i klasztory, w których gromadzono wota, trofea wojenne, cenne księgi i przedmioty liturgiczne oraz siedziby władców, w których skarbcach obok kosztowności przechowywano przede wszystkim insygnia koronacyjne i oznaki władzy.

W okresie renesansu do grona kolekcjonerów dołączyli także przedstawiciele możnych rodów szlacheckich i mieszczańskich. Najcenniejsze i najbardziej znane zbiory zgromadzili Medyceusze we Florencji (ich *Guardaroba* – zbiór 300 portretów sławnych ludzi i *Studiolo* – gabinet przyrodniczy stały się fundamentem Galerii Uffizi). Szczególną popularność zyskały w tym czasie kolekcje rzeczy rzadkich i intrygujących przechowywane w tzw. gabinetach osobliwości, zwanych też po niemiecku *Wunderkammer* (łac. *cimeliotheka*, *rarotheke*, *arca rerum fossilium*, *thesaurus fossilium*).

Caspar F. Neicel pisząc w XVIII w. swój traktat o muzeach wyróżnił siedem ich rodzajów. Były to: *Schatzkammer* – skarbiec drogocennych, głównie złotych przedmiotów, *Galerie* – galeria obrazów i rzeźby, *Kunstkammer* – zbiór rzemiosła artystycznego (ceramiki, szkła etc.), *Antiquitätenkammer* – zbiór starożytności, *Studiomuseum* – zbiór książek, rękopisów, popiersi filozofów, *Raritätenkammer* (*Wunderkammer*) – zbiór osobliwości typu: wypchany feniks, róg jednorożca, jajo strusie, *Naturalienkammer* – zbiór okazów zwierzęcych, roślinnych i mineralnych.

---

¹ Erato była opiekunką poezji miłosnej, Euterpe – poezji lirycznej, Kaliope – poezji epicznej, Klio – historii, Melpomena – tragedii, Polihymnia – poezji chóralnej, Talia – komedii, a Urania – astronomii z geometrią.

Powstanie placówek muzealnych zbliżonych do współczesnych przyniosło dopiero oświecenie. Za pierwsze państwowe muzeum publiczne uznaje się British Museum w Londynie. W 1753 r. brytyjski parlament ustanowił Radę Powierniczą muzeum z biskupem Canterbury na czele, która określiła statut i przepisy zwiedzania instytucji. Kierując się łacińską zasadą *odi profanum vulgus* (z dala tłum ciekawskich), muzeum było dostępne przede wszystkim dla artystów oraz uczonych i to dopiero po złożeniu specjalnego podania o bilet wstępu. Pierwszym muzeum, które mogli oglądać wszyscy chętni, było Muséum Français – królewski Luwr udostępniony ludowi 8 listopada 1793 r. podczas Wielkiej Rewolucji Francuskiej.

Początków świadomego zbierania dzieł sztuki w Polsce należy szukać w dobie renesansu i baroku. Jedną z pierwszych takich kolekcji stworzyli ostatni z dynastii Jagiellonów: Zygmunt Stary i Zygmunt August. W jej skład wchodziły m.in. arras brukukselskie, klejnoty, obrazy. Zgodnie z testamentem Zygmunta Augusta po śmierci jego siostr prywatny zbiór przeszedł na własność Rzeczypospolitej („ku pospolitej potrzebie”). Nie mniej słynne były zbiory Wazów: Zygmunta III i Władysława IV. Droga zakupów i darów zgromadzili oni bogatą kolekcję malarstwa włoskiego i niderlandzkiego, perskie kobierce i militaria, a nawet rzeźby antyczne. W ślady monarchów chętnie szli magnaci: Ossolińscy, Leszczyńscy, Opalińscy, Lubomirscy czy Radziwiłłowie. Niestety, większość cennych eksponatów została zniszczona lub zrabowana podczas potopu szwedzkiego. Tradycje kolekcjonerskie wskrzesił na nowo król Jan III Sobieski przywożąc spod Wiednia bogate i egzotyczne łupy.

Okres oświecenia i powstawania pierwszych placówek muzealnych na świecie przypada w Polsce na panowanie Stanisława Augusta Poniatowskiego, który chętnie kolekcjonował obrazy holenderskich, francuskich i włoskich mistrzów (w sumie ok. 2300 obrazów). Zbiory te, obejmujące też rzeźby oraz eksponaty przyrodnicze, służyły jednak głównie jako wyposażenie wnętrz i były rozproszone w różnych królewskich obiektach. Podobnie wyglądały kolekcje magnackie: księżnej Jabłonowskiej, Rzewuskich, Sapiehów, Branickich, Radziwiłłów, Lubomirskich, Mniszchów, Stanisława Kostki Potockiego i najcenniejsza z nich książąt Czartoryskich (z „Dumą z gronostajem” Leonardo da Vinci, „Portretem młodzieńca” Rafaela i „Krajobrazem z miłosiernym Samarytaninem” Rembrandta).

To właśnie Izabela Czartoryska była pomysłodawcą i twórcą pierwszego polskiego muzeum. Otwarcie placówki nastąpiło w Puławach w 1801 r. w specjalnie zaprojektowanej budowli – Świątyni Sybilli. Sytuacja polityczna (zabory) sprawiła, że muzeum miało ściśle określoną misję do spełnienia (ratowanie skarbów i pamiątek narodowych) i odgrywało równocześnie rolę świątyni i relikwiarza. Do najważniejszych, co nie znaczy, że zawsze prawdziwych, eksponatów należały przedmioty z grobów królewskich, dwa miecze spod Grunwaldu, tarcza wróżebna Jana III Sobieskiego, urny z prochami Chrobrego, Kopernika, Kochanowskiego i Czarnieckiego. Zbiory Czartoryskich wraz z ich emigracją do Paryża uległy rozproszeniu, ale nadal stanowią jedną z najcenniejszych kolekcji w kraju. Obecnie zarządza nimi powołana przez księcia Adama Karola Czartoryskiego Fundacja Książąt Czartoryskich.

Próby organizacji następnych muzeów przybrały na sile dopiero w 2. poł. XIX w. W 1862 r. w Warszawie powstało Muzeum Sztuk Pięknych (przekształcone potem w Muzeum Narodowe w Warszawie). W 1879 r. artyści spontanicznie założyli Muzeum Narodowe w Krakowie. Ofiarowany przez Henryka Siemiradzkiego obraz „Pochodnie Nerona” do dziś nosi numer 1 i jest eksponowany w Sukiennicach.

Równocześnie powstają muzea przemysłowe i techniczne (np. w Krakowie, Lwowie i Warszawie), muzea diecezjalne (we Włocławku, Tarnowie i Poznaniu), a także pierwsze muzea prowincjonalne, dokumentujące regionalne dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze (np. w 1888 r.

Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem). W 1916 r. Teodora i Izidor Gulgowscy tworzą we Wdzydzach Kiszewskich pierwszy na ziemiach polskich skansen, który prezentując miejscową kulturę, był ważnym narzędziem w walce z germanizacją Kaszub.

Jednak dopiero w okresie międzywojennym nastąpił pełniejszy rozwój muzealnictwa polskiego. Już w ramach nowego niepodległego państwa uchwalono stosowne prawodawstwo, powołano do życia Związek Muzeów w Polsce, a przede wszystkim powstało wiele nowych placówek o charakterze historycznym i biograficznym oraz muzea centralne w Warszawie.

II wojna światowa przyniosła polskiemu muzealnictwu nieoszacowane po dziś dzień straty (por. Kuhnke 2001). Olbrzymia część dziedzictwa kulturowego została utracona na zawsze. Zbiory muzealne uległy zniszczeniu nie tyle w ramach regularnych działań wojennych, co podczas systematycznej i zorganizowanej grabieży prowadzonej przez specjalnie do tego powołane oddziały armii niemieckiej i radzieckiej (*trofiejne bataliony*). Mimo prób ukrywania najcenniejszych dzieł sztuki, wiele z nich zostało wywiezionych z Polski i przepadło na zawsze lub... wzbogaciło obce kolekcje. Do najszlachetniejszych, wręcz symbolicznych strat wojennych zalicza się zaginięcie tzw. Szkatuły Królewskiej i obrazu Rafaela „Portret młodzieńca” ze zbiorów Czartoryskich, a także słynnego *cabinetu* (bogato intarsjowana i inkrustowana szafa, dar papieża Innocentego XI) Jana III Sobieskiego z pałacu w Wilanowie.

Głównym zadaniem muzealników po zakończeniu wojny było zabezpieczenie i ochrona ocalałych eksponatów, a także rewindykacja zbiorów skradzionych przez Niemców lub pozostawionych na Wschodzie (np. Biblioteki Ossolińskich). Zupełnie nowym wyzwaniem stała się budowa od podstaw sieci muzeów na ziemiach zachodnich (niekiedy na bazie niemieckich zbiorów) oraz muzeów martyrologicznych na terenie hitlerowskich obozów zagłady.

W tym czasie upaństwowiono też niemal wszystkie muzea (poza zbiorami kościelnymi) i stworzono scentralizowaną strukturę zarządzania nimi. Mimo licznych przykładów ideologicznego wykorzystania, muzealnictwo w okresie PRL dynamicznie się rozwijało. W tym czasie stworzono podstawy prawne funkcjonowania muzeów (*Ustawa o ochronie dóbr kultury i o muzeach* z 1962 r.), kształcono kadry, prowadzono szerokie badania naukowe i działalność edukacyjną (współpraca ze szkołami), wreszcie otwierano liczne nowe placówki (np. od lat 70. XX w. następuje bardzo szybki rozwój muzeów skansenowskich). O ile w końcu lat 40. funkcjonowało w Polsce ok. 200 muzeów, to w 1990 r. – już ponad 560.

Przemiany ustrojowe lat 90. początkowo skutecznie zahamowały działalność muzeów. Z jednej strony było to wynikiem znacznego ograniczenia dotacji budżetowych i krępujących uregulowań prawnych z poprzedniej epoki, z drugiej zaś – zubożenia społeczeństwa i, jak zwykle w czasach przełomu, spadku zainteresowania sprawami kultury.

Mimo wielu trudności był to jednak okres dalszego rozwoju. W ciągu kilkunastu lat przybyło ponad 100 placówek muzealnych (i to mimo zamknięcia kilku „ideologicznych” muzeów, np. W. I. Lenina), w tym najwięcej muzeów historycznych (37) i regionalnych (28) – łącznie niemal 2/3 (por. tab. 1). Wysoki procentowy wzrost odnotowały też muzea techniki (35%) i przyrodnicze (30%), choć nadal jest ich w Polsce niewiele.

Przyjęta w 1996 r. ustawa o muzeach dokonała głębokiej reformy systemu muzealnictwa w Polsce. Likwidacja centralistycznego zarządzania przyniosła jednak zjawiska pozytywne i negatywne. Przejęcie finansowania muzeów przez samorządy nie zlikwidowało trudności ekonomicznych. Dużym problemem wielu muzeów są nieuregulowane sprawy własności eksponatów (m.in. wojenne i powojenne depozyty, konfiskaty) i związane z tym roszczenia właścicieli i spadkobierców.

Obecnie w Polsce działa niemal 670 muzeów (dane GUS²). Niemal co trzecia placówka ma charakter regionalny, co szósta – historyczny, a co dziesiąta – artystyczny.

Tabela 1. Muzea w Polsce w latach 1990–2003

Wyszczególnienie	Rok							Przyrost w latach 1990–2004	
	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	Liczba	1990=100%
Muzea:	563	589	632	656	661	665	668	105	118,65
archeologiczne	16	13	12	12	13	14	14	-2	87,50
artystyczne	72	78	76	82	84	78	78	6	108,33
biograficzne	51	49	49	49	47	48	48	-3	94,12
etnograficzne	36	41	44	45	47	46	47	11	130,56
historyczne	77	88	102	108	109	113	114	37	148,05
martyrologiczne	18	18	19	19	19	19	20	2	111,11
przyrodnicze	30	29	34	38	41	38	39	9	130,00
regionalne	164	169	184	187	186	192	192	28	117,07
techniki	23	29	31	33	33	32	31	8	134,78
Wystawy	2 395	3 524	3 535	3 920	3 969	4 083	4 171	1 776	174,15

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Roczników statystycznych GUS 2000–2004*.

Frekwencja w polskich placówkach muzealnych w latach 2000–2004 wahała się na poziomie 15–17,5 mln zwiedzających, choć jeszcze w 1990 r. przekraczała 19 mln. Tendencja spadkowa jest jeszcze wyraźniejsza, jeśli uwzględnimy stale wzrastającą liczbę placówek. Średnia liczba widzów przypadająca na jedno muzeum na początku XXI w. wynosiła 23–26 tys., podczas gdy w 1990 r. – 34,3 tys., a w 1980 r. aż 47 tys.!

Tabela 2. Zwiedzający polskie muzea w latach 1990–2003

Wyszczególnienie		Rok							Przyrost w latach 1990–2004	
		1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	Liczba	1990=100%
Zwiedzający (w tys.)		19 282	17 060	16 612	15 137	15 259	16 881	17 505	-1777	90,08
w tym: młodzież szkolna	(w tys.)	7 255	6 547	6 537	5 908	5 541	6 015	5 837	-1418	80,45
	(w %)	37,63	38,38	39,35	39,03	36,31	35,63	33,34	---	---
Średnia liczba zwiedzających/ muzeum		34 249	28 964	26 285	23 075	23 085	25 385	26 205	-8044	76,51

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Roczników statystycznych GUS 2000–2004*.

² Ministerstwo Kultury podaje z reguły liczbę mniejszą o 20–30 obiektów. Różnica wynika m.in. z różnego sposobu liczenia filii muzeów.

Współcześnie działalność muzeów traktowana jest jako dobro czasu wolnego, i to nie jakieś wyjątkowe, ale zaledwie jedno z wielu. O masowego odbiorcę agresywnie walczą: telewizja, multikina, parki rozrywki, a nawet hipermarkety.

Prawdziwym wyzwaniem XXI w. jest więc konieczność zmiany sposobu myślenia o muzealnictwie. Muzeum „szklanych gablot” należy już do historii. Muzea przyszłości to miejsca interaktywne, dostarczające wrażeń, rozbudzające emocje, wciągające do dialogu, skłaniające do dociekań, zadawania pytań, a także samodzielnego poszukiwania odpowiedzi. Dodatkowo placówki te muszą aktywnie poszukiwać widzów, stosować działania marketingowe. Symbolami zupełnie nowego podejścia do potrzeb i oczekiwań zwiedzających są Centrum Sztuki i Techniki Japońskiej „Manggha” w Krakowie (architektura, charakter placówki) oraz Muzeum Powstania Warszawskiego w Warszawie (multimedialna ekspozycja).

LITERATURA

- Ajewski K., 2001, *Polskie siedziby rodowe – muzea w XIX w.*, Spotkania z Zabytkami, dodatek: Spotkania z Muzeami, 4 (170).
- Białek M., 2005, *Muzeum jako firma turystyczna stosująca marketing*, Turystyka i Hotelarstwo, 8.
- Cemka F., 2001, *Polskie muzealnictwo w drugiej połowie XX w.*, Spotkania z Zabytkami, dodatek: Spotkania z Muzeami, 9 (175).
- Chruścicki T., *O muzeach narodowych w Polsce*, Spotkania z Zabytkami, dodatek: Spotkania z Muzeami, 7 (173).
- Czajkowski J., 1984, *Muzea na wolnym powietrzu w Europie*, KAW, Rzeszów–Sanok.
- Kanon krajoznawczy Polski*, 2000, red. W. Łęcki, Wyd. PTTK „Kraj”, Warszawa.
- Kuhnke M., 2001, *Grabieże wojenne dzieł sztuki w Polsce*, Spotkania z Zabytkami, dodatek: Spotkania z Muzeami, 10 (176).
- Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J., 2002, *Geografia turystyki Polski*, PWE, Warszawa.
- Lorentz S., 1982, *Przewodnik po muzeach i zbiorach w Polsce*, Interpress, Warszawa.
- Mansfeld B., 2001, *Muzea w odrodzonej Rzeczypospolitej (1918–1939)*, Spotkania z Zabytkami, dodatek: Spotkania z Muzeami, 8 (174).
- Marcinek R., Siwek A., b.r.w., *Polska. Najciekawsze muzea*, Wyd. Kluszczyński, Kraków.
- Rottermund A., 2001, *Muzeum przyszłości*, Spotkania z Zabytkami, dodatek: Spotkania z Muzeami, 12 (178).
- Sołtysiak M., Wierzbička K., 2003, *Polska. Najciekawsze muzea*, Sport i Turystyka Muza S.A., Warszawa.
- Stachurski K., 2001, *Dziedzictwo narodowe Polaków poza granicami kraju*, Spotkania z Zabytkami, dodatek: Spotkania z Muzeami, 5 (171).
- Stasiak A., 1996, *Muzea na wolnym powietrzu w Polsce i możliwości ich wykorzystania dla celów turystycznych*, Turyzm, 6 (2).
- Stasiak A., 2005, *Muzea wobec wyzwań współczesnej turystyki*, Euroregionalna Konferencja Naukowa „Rola muzeów w turystyce i krajoznawstwie”, 13–15.10.2005 r., Zielona Góra–Sulechów.
- Ustawa o ochronie dóbr kultury i o muzeach*, 1962, DzU nr 10, poz. 3.
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach*, 1997, DzU nr 5, poz. 24.
- Wykaz muzeów w Polsce*, 1997, Ośrodek Dokumentacji Zabytków, Dział Muzealnictwa, Warszawa.
- Żygulski Z. jr., 1982, *Muzea na świecie. Wstęp do muzealnictwa*, Warszawa.
- Żygulski Z., 2001, *Dwieście lat muzeum Czartoryskich*, Spotkania z Zabytkami, dodatek: Spotkania z Muzeami, 3 (169).

STRONY INTERNETOWE

Centralne Muzeum Morskie w Gdańsku – <http://www.cmm.pl>
Centralne Muzeum Pożarnictwa w Mysłowicach – <http://www.cmp-muzeum.pl/>
Muzeum Archeologiczne w Biskupinie – <http://www.biskupin.pl>
Muzeum Archeologiczne w Poznaniu – <http://www.muzarp.poznan.pl/muzeum/index.html>
Muzeum Architektury we Wrocławiu – <http://www.ma.wroc.pl/>
Muzeum Auschwitz-Birkenau – <http://www.auschwitz.org.pl/>
Muzeum Bursztynu, Oddział Muzeum Historycznego Miasta Gdańska –
http://www.mhmg.gda.pl/bursztyn_glowna.htm
Muzeum Chleba w Radzionkowie – <http://www.muzeum-chleba.pl>
Muzeum Dawnego Kupiectwa w Świdnicy – <http://www.muzeum-kupiectwa.art.pl/>
Muzeum Diecezjalne. Dom J. Długosza w Sandomierzu –
<http://www.domdlugosza.sandomierz.opoka.org.pl/>
Muzeum Diecezjalne w Siedlcach – <http://www.muzeum.siedlce.pl>
Muzeum Etnograficzne im. S. Udzieli w Krakowie – <http://www.mek.tele2.pl>
Muzeum Filumenistyczne w Bystrzycy Kłodzkiej – <http://muzeum.filumen.webpark.pl/#>
Muzeum Gorzelnictwa w Łąncucie – <http://www.muzeumgorzelnictwa.pl>
Muzeum Górnictwa. Podziemna Trasa Turystyczna w Nowej Rudzie – <http://www.kopalnia.pnet.pl/>
Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze – <http://www.muzeumgornictwa.pl/>
Muzeum Gross-Rosen w Rogoźnicy – <http://www.gross-rosen.pl/>
Muzeum Guzików w Łowiczu – <http://mglowicz.republika.pl>
Muzeum Historii Przemysłu w Opatówku – <http://www.muzeum.ecentrum.pl/>
Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu – <http://www.muzeum.edu.pl/>
Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego w Warce – <http://www.muzeum.ewarka.pl/>
Muzeum Kopalnia Srebra (Sztolnia Czarnego Pstrąga) w Tarnowskich Górach –
<http://www.kopalniasrebra.pl/>
Muzeum Literatury w Warszawie – <http://www.muzeumliteratury.pl/>
Muzeum Mikołaja Kopernika we Fromborku – <http://www.frombork.art.pl>
Muzeum Motoryzacji i Techniki w Otrębusach – <http://www.muzeum-motoryzacji.com.pl>
Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie – <http://www.muzeum-szreniawa.pl/>
Muzeum Narodowe w Gdańsku – <http://www.muzeum.narodowe.gda.pl>
Muzeum Narodowe w Krakowie – <http://www.muzeum.krakow.pl>
Muzeum Narodowe w Poznaniu – <http://www.mnp.art.pl/>
Muzeum Narodowe w Warszawie – <http://www.mnw.art.pl/>
Muzeum Narodowe we Wrocławiu – <http://www.mnwr.art.pl/>
Muzeum Okręgowe im. L. Wyczółkowskiego w Bydgoszczy – <http://www.muzeum.bydgoszcz.pl/>
Muzeum Okręgowe w Sandomierzu – <http://republika.pl/mosandomierz/>
Muzeum Okręgowe w Tarnowie – <http://www.muzeum.tarnow.pl/>
Muzeum Okręgowe w Toruniu – <http://www.muzeum.torun.pl/>
Muzeum Podkarpackie w Krośnie – <http://www.muzeum.krosno.pl/>
Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku – <http://www.mars.slupsk.pl/mps/>
Muzeum Sprzętu Gospodarstwa Domowego w Ziębicach –
<http://www.zabytki.pl/sources/muzea/z/ziebice/ziebice.html>
Muzeum Stanisława Staszica w Pile – <http://www.i-pila.pl/muzeumstaszica/>
Muzeum Sztuki w Łodzi – <http://www.muzeumsztuki.lodz.pl/>
Muzeum Tatrzańskie im. dra T. Chałubińskiego w Zakopanem – <http://www.muzeum.tatrynet.pl/>
Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego – <http://www3.uj.edu.pl/Muzeum>
Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie – <http://www.muzeum.olsztyn.pl/>
Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach, Oddział Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku –
<http://www.mars.slupsk.pl/mps/mws.htm>
Muzeum Zamkowe w Pszczynie – <http://www.zamek-pszczyna.pl/>
Muzeum Zamoyskich w Kozłowie – <http://www.muzeumzamoyskich.lublin.pl>
Muzeum Żup Krakowskich w Wieliczce – <http://www.muzeum.wieliczka.pl/>
Muzeum Żydowskie Galicja w Krakowie – <http://www.galiciajewishmuseum.org>

Państwowe Muzeum Stuthoff w Sztutowie – <http://www.stutthof.pl/>
 Polskie muzea – <http://www.muzea.com.pl/m/polska.html>
 Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu – <http://www.oss.wroc.pl/>
 Zamek Królewski na Wawelu – <http://www.wawel.krakow.pl/>
 Zamek Królewski w Warszawie – <http://www.zamek-krolewski.art.pl/>

W rozdziale wykorzystano: zdjęcia eksponatów i siedzib muzeów ze stron internetowych i materiałów promocyjnych.

PYTANIA

1. Połącz grupy etnograficzne (etniczne) ze skansenami:

1. Ślązacy	a. Kluki
2. Kaszubi	b. Maurzyce
3. Kujawiacy	c. Chorzów
4. Kurpie	d. Nowy Sącz
5. Łemkowie, Bojkowie, Dolinianie, Pogórzanie	e. Nowogród Łomżyński
6. Księżacy Łowiccy	f. Wdzydze Kiszewskie
7. Orawiaczy	g. Olsztynek
8. Słowińcy	h. Kłóbka
9. Mazurzy, Litiwni	i. Sanok
10. Górale Beskidzcy	j. Zubrzyca Górna
11. Krajna i Pałuki	k. Osiek
12. Krakowiaczy	l. Wygiezłów

2. W jakich placówkach można podziwiać następujące eksponaty:

- jedyna w Polsce Biblia Gutenberga .....
- rękopis „Pana Tadeusza” A. Mickiewicza .....
- Księga Henrykowska (z najstarszym zdaniem w języku polskim) oraz najstarszy dzwon w Polsce „Świętosław” z 1300 r. ....
- tarcza wróżebna Jana III Sobieskiego .....
- włócznia św. Maurycego .....
- Szczerbiec – miecz koronacyjny królów polskich .....
- Złoty Globus Jagielloński (z po raz pierwszy zaznaczoną Ameryką) .....
- tympanon Jaksy (najstarszy w Polsce tympanon fundacyjny – ok. 1160 r.) .....
- teczka Napoleona .....
- suka lubelska, burczybas, tarabata, pierdziel .....
- Rolka Sztokholmska (15-metrowe przedstawienie uroczystego wjazdu do Krakowa Zygmunta III Wazy z okazji zaślubin z austriacką arcyksiężniczką Konstancją – 4.12.1605 r.) .....
- największa w kraju kolekcja polskich fortepianów i pianin .....
- niemiecka maszyna szyfrująca Enigma .....
- klumpy – buty dla konia .....
- medal Nagrody Nobla dla Lecha Wałęsy .....
- plot Kargula i Pawlaka .....

3. Do nazwy epoki dopisz po dwa muzea, w których znajdują się ekspozycje prezentujące kulturę i sztukę danego okresu:

Epoka	Muzeum	
Średniowiecze		
Renesans		
Barok		
Klasycyzm		
Secesja		

4. Muzea pałacowe mieszczą się w dawnych rezydencjach możnych rodów szlacheckich. Do kogo należały w przeszłości pałace w następujących miejscowościach:

- a) Rogalin — .....
- b) Łańcut — .....
- c) Nieborów — .....
- d) Kozłówka — .....
- e) Kórnik — .....
- f) Opinogóra — .....
- g) Pszczyna — .....
- h) Książ — .....

5. Połącz nazwy placówek muzealnych z nazwiskami osób (artystów, naukowców, działaczy społecznych), których imię noszą.

1. Muzeum Okręgowe w Bydgoszczy	a. Leon Wyczółkowski
2. Muzeum Etnograficzne w Toruniu	b. dr Tytus Chałubiński
3. Muzeum Etnograficzne w Krakowie	c. prof. Maria Znamierowska-Prüfferowa
4. Muzeum Tatrzańskie	d. Seweryn Udziela
5. Muzeum w Radomiu	e. Gustaw Morcinek
6. Skansen Kurpiowski w Nowogrodzie Łomż.	f. Stanisław Staszic
7. Muzeum w Warce	g. prof. Władysław Szafer
8. Muzeum w Skoczowie	h. Adam Chętnik
9. Muzeum Ojcowskiego PN w Ojcowie	i. Oskar Kolberg
10. Muzeum w Przysusze	j. ks. Krzysztof Kluk
11. Muzeum Okręgowe w Pile	k. Kazimierz Pułaski
12. Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu	l. Jacek Malczewski

6. Jaki typ muzeum łączy wymienione miejscowości:

- a) Dołęga, Łopuszna, Ożarów — .....
- b) Rogoźnica, Sztutowo, Łambinowice — .....
- c) Mysłowice, Alwernia, Rakoniewice — .....
- d) Chlewiska, Sielpia, Bóbrka — .....
- e) Wolsztyn, Chabówka, Sochaczew — .....
- f) Kąсна Dolna, Śmiełów, Nałęczów — .....
- g) Nowa Ruda, Tarnowskie Góry, Zabrze — .....

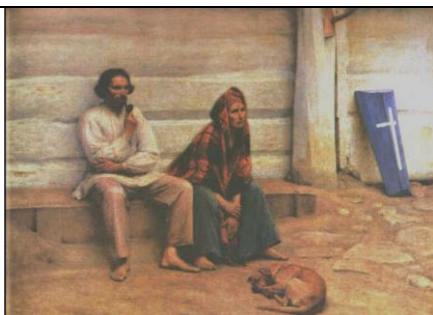
7. Odgadnij tytuł obrazu, imię i nazwisko jego twórcy, a także nazwę muzeum, w którym można go podziwiać:

a) .....

b) .....

c) .....

d) .....

e) .....

f) .....

g) .....

h) .....

i)	j) .....

8. W jakich polskich muzeach znajdują się te arcydzieła malarstwa światowego? Kto jest ich twórcą? Jaki noszą tytuł?

a)	b) .....
c)	d) .....
e)	f) .....

9. Podaj nazwę muzeum, w którym znajdują się poniższe eksponaty:

I.			
II.			
III.			
IV.			
V.			
VI.			

10. Gdzie znajdują się muzea:

a) Muzeum Bursztynu	k) Muzeum Leśnictwa
b) Muzeum Pisanki	l) Muzeum Łowiectwa i Jeździectwa
c) Muzeum Chleba	m) Muzeum Weterynarii
d) Muzeum Produkcji Zapalek	n) Muzeum Młynarstwa Powietrznego
e) Muzeum Gorzelnictwa	o) Muzeum Małego Miasta
f) Muzeum Guzików	p) Muzeum Drogownictwa
g) Muzeum Podróżników	r) Muzeum Powozów
h) Muzeum Dzwonów i Fajek	s) Muzeum Gazownictwa
i) Muzeum Sprzętu Gospodarstwa Domowego	t) Muzeum Poczty i Telekomunikacji
j) Muzeum Odlewnictwa Artystycznego	u) Muzeum Karykatury

11. Na podstawie nazwy muzeum oraz opisu odgadnij, o jaki cenny eksponat chodzi:

- a) Muzeum Archeologiczne w Poznaniu – „Znalazł się w Poznaniu jako wieloletni depozyt berlińskiego Muzeum Egipskiego i Zbiorów Papirusów. Ma 3 m wysokości, wykonany jest z granitu, nosi inskrypcje trzech władców XIX dynastii. Jest to jedyny tego typu obiekt farański w Polsce i jeden z niewielu w Europie.” .....
- b) Muzeum Okręgowe w Sandomierzu – „Odkryte zostały na początku lat 60. XX w. w trakcie badań prowadzonych na Wzgórzu Świętojakubskim. Datowane są na XII–1 poł. XIII w. Wykonane zostały z rogu jelenia i ozdobione rytymi liniami i kółeczkami. Ten ryty ornament pozwala odróżnić pionory „białe” od „czarnych”. Do pełnego kompletu brakuje jedynie trzech pionów, co czyni znalezisko unikatowym na skalę kraju.” .....
- c) Muzeum Przyrodnicze Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie – „Znaleziony został w 1929 r. koło Lwowa. Waży ponad 800 kg, ma 4 m długości i 2 m wysokości. Pochodzi z okresu plejstocenu (sprzed ok. 30 tys. lat temu). Jest to jedyny tak doskonale zachowany okaz na świecie – z kompletnym szkieletem, mięśniami i ścięgnami. Przed II wojną światową Amerykanie oferowali za niego milion dolarów. Obecnie jego wierne kopie wystawiane są w najbardziej prestiżowych muzeach przyrodniczych świata.” .....
- d) Muzeum Archeologiczne w Krakowie – „Wydobyto go w 1848 r. z rzeki Zbrusz w pobliżu wsi Liczkowce na Podolu. W 1851 r., po miesięcznej podróży furmanką, dotarł do Krakowa. Jest to wapienny słup czworościenny o przekroju niemal kwadratowym i wysokości 2,5 m. W obecnym stanie (bez ewentualnej podstawy) waży ponad 500 kg. Wszystkie ściany pokryte są płaskorzeźbami figuralnymi. Obiekt związany jest z kultem religijnym Słowian w IX w. i przedstawia boga słońca, ognia, wojny i urodzaju. Dzieli się na trzy piętra (bóstwa podziemia, ludzkość, bóstwo niebios). Przypisuje się mu także rolę symbolicznej wizji świata: trzy piętra to trzy strefy kosmiczne – księżyc, słońce i nieba lub model hierarchii społecznej; cztery postacie reprezentują cztery pory roku; cztery twarze symbolizują wszechświat.” .....

12. Jakie muzeum ma swoją siedzibę w wymienionych obiektach:

- a) Królikarnia – .....
- b) Harenda – .....

c) Atma	— .....
d) Cricoteka	— .....
e) Krzysztofony	— .....
f) Romanówka	— .....
g) Koryznówka	— .....
h) kamienica Celejowska	— .....
i) kamieniczki ormiańskie	— .....
j) leśniczówka Pranie	— .....

13. Na podstawie zdjęcia siedziby muzeum podaj nazwę placówki:

a)	b) .....
c)	d) .....
e)	f) .....

15. Wyjaśnij pojęcia związane z kolekcjonerstwem i muzealnictwem:

- a) sfragistyka – .....
- b) tyflogia – .....
- c) epistolografia – .....
- d) falerystyka – .....
- e) archeologia żywa – .....
- f) konwisarstwo – .....
- g) heraldyka – .....
- h) filumenistyka – .....

ODPOWIEDZI

1. 1–c, 2–f, 3–h, 4–e, 5–i, 6–b, 7–j, 8–a, 9–g, 10–d, 11–k, 12–l.
2. a) Muzeum Diecezjalne w Pelplinie, b) Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu, c) Muzeum Archidiecezjalne we Wrocławiu, d) Muzeum Czartoryskich w Krakowie, e) Muzeum Diecezjalne w Krakowie, f) Zamek na Wawelu (Skarbiec), g) Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, h) Muzeum Architektury we Wrocławiu, i) Muzeum Romantyzmu w Opinogórze, j) Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu, k) Zamek Królewski w Warszawie, l) Muzeum Historii Przemysłu w Opatówku, m) Muzeum Techniki w Warszawie, n) Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach, o) Muzeum 600-lecia na Jasnej Górze, p) Muzeum Kargula i Pawlaka w Lubomierzu.
3. Przykładowo: średniowiecze – Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie, Muzeum Zamkowe w Malborku.
Renesans – Dwór Artusa, Oddział Muzeum Historycznego Miasta Gdańska, Zamek Królewski na Wawelu.
Barok – Muzeum Pałac w Wilanowie, Galeria Malarstwa Obcego (największa w kraju kolekcja barokowego malarstwa hiszpańskiego, a także włoskiego i niderlandzkiego) – Oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu.
Klasycyzm – Zamek Królewski w Warszawie, Muzeum Pałac w Łazienkach.
Secesja – Muzeum Mazowieckie w Płocku, Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku (największa w kraju kolekcja prac Witkacego).
4. a) Raczyńscy, b) Lubomirscy i Potoccy, c) Radziwiłłowie, d) Zamoyscy, e) Działyńscy, f) Krasińscy, g) Promnitzowie i Hochbergowie, h) Hochbergowie.
5. 1–a, 2–c, 3–d, 4–b, 5–l, 6–h, 7–k, 8–e, 9–g, 10–i, 11–f, 12–j.
6. a) muzea dworskie (kultury szlacheckiej), b) muzea-obozy koncentracyjne, c) muzea pożarnictwa, d) muzea przemysłowe, e) muzea kolejnictwa, f) muzea biograficzne, g) muzeakopalnie.
7. a) Władysław Podkowiński „Szał uniesień” – Muzeum Narodowe w Krakowie, b) Wojciech Kossak, Jan Styka „Panorama racławicka” – Panorama Racławicka we Wrocławiu, c) Aleksander Gierymski „Trumna chłopska” – Muzeum Narodowe w Warszawie, d) Stanisław

- Wyspiański „Macierzyństwo” – Muzeum Narodowe w Krakowie, e) Jan Matejko „Bitwa pod Grunwaldem” – Muzeum Narodowe w Warszawie, f) Bernardo Bellotto (Canaletto) „Widok ulicy Miodowej” (fragment) – Muzeum Narodowe w Warszawie, g) Aleksander Gierymski „Żydówka z cytrynami”(„Pomarańczarka”) – Muzeum Śląskie w Katowicach, h) Henryk Stażewski „Kompozycja I” – Muzeum Sztuki w Łodzi, i) Maksymilian Gierymski „Pikieta powstańcza” (Patrol powstańczy) – Muzeum Narodowe w Warszawie, j) Bruno Schultz „Spotkanie. Młody chasyd (autoportret) i dwie kobiety” – Muzeum Literatury w Warszawie.
8. a) Muzeum Narodowe w Gdańsku – Hans Memling „Sąd Ostateczny”, b) Muzeum Narodowe w Poznaniu – Peter Paul Rubens „Odpoczynek w czasie ucieczki do Egiptu”, c) Muzeum Czartoryskich – Leonardo da Vinci „Dama z gronostajem”, d) Muzeum Diecezjalne w Sandomierzu – Łukasz Cranach st. „Matka Boska z Dzieciątkiem i św. Katarzyną Aleksandryjską”, e) Zamek Królewski w Warszawie – Rembrandt van Rijn „Dziewczyna w kapeluszu” (Żydowska narzeczona), f) Muzeum Diecezjalne w Siedlcach – El Greco „Ekstaza św. Franciszka”.
9. I – Muzeum Filumenistyczne w Bystrzycy Kłodzkiej, II – Muzeum Mikołaja Kopernika we Fromborku, III – Galeria Socrealizmu w Kozłowie, IV – Muzeum Dawnego Kupiectwa w Świdnicy, V – Muzeum Podkarpackie (dawniej Okręgowe) w Krośnie, VI – Muzeum Motoryzacji i Techniki w Otrębusach.
10. a) Gdańsk (Zespół Przedbramia), b) Ciechanowiec, c) Radzionków, d) Częstochowa, e) Łańcut, f) Łowicz, g) Toruń, h) Przemyśl, i) Ziębice, j) Gliwice, k) Gołuchów, l) Warszawa, m) Ciechanowiec, n) Bęsia, o) Biezuń, p) Szczucin, r) Łańcut, s) Górowo Iławieckie /Paczków, t) Wrocław, u) Warszawa.
11. a) obelisk Ramzesa II, b) tzw. „szachy sandomierskie”, c) nosorożec ze Staruni, d) posąg Światowida.
12. a) Muzeum Rzeźby im. X. Dunikowskiego w Warszawie, b) Muzeum Jana Kasprowicza w Zakopanem, c) Muzeum Karola Szymanowskiego w Zakopanem, d) Archiwum Ośrodka Teatru Cricot 2 (Muzeum Tadeusz Kantora), e) Muzeum Historyczne Miasta Krakowa (główna siedziba), f) Muzeum Nikifora w Krynicy, g) Muzeum Pamiątek po Janie Matejce w Nowym Wiśniczu (oddział Muzeum Okręgowego w Tarnowie), h) jeden z oddziałów Muzeum Nadwiślańskiego w Kazimierzu Dolnym, i) Muzeum Zamojskie w Zamościu, j) Muzeum K. I. Gałczyńskiego.
13. a) Centralne Muzeum Morskie w Gdańsku, b) Centrum Sztuki i Techniki Japońskiej „Manggha” w Krakowie, c) Muzeum Romantyzmu w Opinogórze, d) Muzeum M. Kopernika w Toruniu, e) Muzeum Morskie w Szczecinie, f) Muzeum Papiernictwa w Dusznikach.
14. a) order, odznaczenia, pierścienie patriotyczne, odznaki, b) tłoki i stemple pieczętnicze, kolekcja odcisków pieczęci: w osku, w laku, na papierze z podkładem oskowym oraz odciski pieczętnicze tuszem, gipsowe i metalowe odlewy pieczęci, kolekcja fotokopii i rysunków pieczęci, c) sztuka pisania listów, d) pomocnicza nauka historii zajmująca się badaniem orderów, odznaczeń i oznak, e) archeologia doświadczalna, eksperymentalna – oparte na badaniach archeologicznych wyrabianie i używanie przedmiotów, narzędzi, ubrań, ozdób etc. wzbogacające praktyczną wiedzę o nich, f) rzemiosło zajmujące się wyrobem i obróbką cyny, g) nauka pomocnicza historii badająca rozwój, znaczenie oraz zasady kształtowania plastycznego herbów, h) kolekcjonowanie etykiet z opakowań zapalek (gr. *philéo* = lubię + łac. *lumen* = światło, ozdoba).